

ԷԶԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌՈՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԻՑ ՄԱՍ Ա.- ՀԱՅԵՐԸ ՌՈՔՈՒՄ

ՄԱՆԷ ԽԱՌԱՏԵԱՆ
art.phil.maneh@gmail.com

ՄՈՒՏՔ

Մինչ օրս հայկական երաժշտական ժառանգության ուսումնասիրությունը ներառել է գրեթե միշտ ազգային ասանդական եւ դասական երաժշտությունները: Բայց այս յօդուածը վերաբերում է ողբին՝ Հայաստանում ու Սփիւռքում, եւ հայկական ողբի պատմութեանն ու խնդիրներին:

Այս յօդուածով մենք սկսում ենք շարք հայկական իրականութեան մէջ ողբի դրսեւորումների վերաբերեալ: Յօդուածաշարը բաղկացած է երեք մասից.- մաս Ա.՝ հայերը ողբում, որը վերաբերում է Սփիւռքի ներկայացուցիչների անդամակցութեանը տարբեր ողբ խմբերի կազմում: Մաս Բ.՝ ողբը Հայաստանում, որը ներառում է հայաստանեան իրականութեան մէջ ստեղծուած տարբեր ողբ խմբերի եւ երաժիշտների գործունէութիւնը: Իսկ Գ. յօդուածում կ'անդրադառնանք հայկական ֆոլկ-ողբին՝ որպէս ողբի ինքնուրոյն տեսակ եւ հայկական ինքնութեան դրսեւորում:

Յօդուածի նպատակն է հայկական ողբը բերել գիտական ուսումնասիրութեան դաշտ եւ հնարաւորինս մէկտեղուած տեղեկութիւններով կատարել դրա այժմեան միտումների վերլուծութիւնը: Մեր խնդրից դուրս է կատարել երաժշտագիտական վերլուծութիւն. սոյն աշխատանքում ողբին կ'անդրադառնանք որպէս պատմամշակութային եւ հասարակական իրողութիւն, իսկ նեղ մասնագիտական անդրադարձն արուել է այնքանով, որքանով անհրաժեշտ է եղել: Քանի որ հայկական ողբը չի ուսումնասիրուել գիտականօրէն, անհրաժեշտաբար օգտուելու ենք էլեկտրոնային, համացանցային աղբիւրներից, հնարաւորութեան դէպքում նաեւ կ'աշխատենք հարցազրոյցներ ունենալ տարբեր խմբերի անդամների կամ երաժիշտների հետ:

Եթէ ասանդական երաժշտութեան խնդիրներն ուսումնասիրելու համար կան երաժշտագէտներ, ազգագրագէտներ, ինչպէս Միեր Նաւոյեանը¹,

¹ Նա հեղինակ է 2 մենագրութեան՝ *Տաղերի ժանրի ծագումնաբանութիւնը եւ ազգայն տեղեկական մրաժողութեան դրսեւորումը հայկական միջնադարեան մասնագիտացուած երգարուեստում* (2001), *Դրուագներ հայ երաժշտութեան պատմութիւնից* (2009), եւ շուրջ 40 գիտական յօդուածների:

Թովմաս Պօղոսեանը², Արամ Ղանալանեանը³, Հոփսիմէ Պիկիչեանը⁴, ապա հայկական ողբի ուսումնասիրութիւնն այլ վիճակում է: Հայաստանում ողբ լսողները մեծ մասամբ նախընտրում են արտասահմանեան ողբը՝ յատկապէս ԱՄՆում յայտնի դասական ողբ կատարողներին, շատերը արեւմտեանին զուգահեռ լսում են նաեւ ռուսական ողբ, իսկ հայկական ողբ լսում են գրեթէ բոլորն, ովքեր գոնէ մի քիչ ծանօթ են այդ երաժշտութեանը: Իսկ հեռաւոր արեւելքի ողբ երաժշտութիւն՝ ճապոնական, հնդկական, լսում են շատ անելի քիչ եւ նոյնիսկ գուցէ չիմանան դրանց գոյութեան մասին (յամենայն դէպս, տպաւորութիւնն այնպիսին է, որ առաջին տեղում արեւմտեան ողբն է)⁵: Ռոբի պատմութեան, տեսակների ու ենթատեսակների մասին տեսական գիտելիքներին էլ տիրապետում են կրկին քիչ թուով մարդիկ: Այնուամենայնիւ ողբի վերաբերեալ գիտական ուսումնասիրութիւնների սակաւութեան պայմաններում, բաւականին շատ են լրագրական յօդուածները, վերլուծութիւնները եւ հարցազոյցները: Հայկական ողբի մասին գրում է armrock.am⁶ կայքը, որը ստեղծուել է Arm Rock ընկերութեան հիմնադիր տնօրէն, «Dogma» ողբ խմբի հիմնադիր եւ բաս-կիթարահար, «Ռոբ ընկերակցութիւն»ի նախագահ Վարդան Գրիգորեանի կողմից եւ ներառում է Հայաստանում գործող ողբ խմբերի գործունէութիւն: Կան նաեւ antirabizkyart.blogspot.com կայքը⁷, ինչպէս նաեւ մշակոյթի եւ արուեստի մասին գրող կայքերն ու պարբերականները (hy.armradio.am, bravo.am,

² ՀՀ ժողովրդական արտիստ, բանասիրական գիտութիւնների դոկտոր, Կոմիտասի անուան երաժշտանոցի պրոֆեսոր եւ «Սայեաթ-Նովա» մշակութային միութեան ղեկավար, որը յայտնի է ոչ միայն որպէս ժողովրդական եւ աշուղական երգերի կատարող, այլ նաեւ որպէս մոռացման ենթակա մի շարք երգերի փրկիչ, բանահաւաք, մանկավարժ:

³ Հեղինակաձ աշխատանքներից եւ յօդուածներից են «Հայ շինականի աշխատանքի երգերը», «Նմուշներ հայկական հակակրօնական ֆոլկլորից», «Աւանդապատում», «Կոմիտասը եւ ժողովրդական երգի բանաստեղծական խօսքը», «Հայրենական պատերազմի տարիների հայ բանահիսութիւնը» են.:

⁴ Հեղինակ է բազմաթիւ յօդուածների եւ մենագրութիւնների, որոնցից են «Նուագարաններն ու ձայնեղ գործիքները հայ մանուկների կենցաղում. ազգաբանական դիտարկումներ», «Երաժշտութիւնը հայոց ասանդական առտնին եւ տօնաձիսական կեանքում», «Տիեզերաստեղծ պատկերացումները հայ ասանդական նուագարանագործական մշակոյթում», «Աւանդական երաժշտութեան քաղաքային կենսընթացը» են.:

⁵ Ընկերային ցանցերում կատարուել է հարցում, արդիւնքներն այստեղ՝ <https://medium.com/@daniel.azizyan/1%D5%BC%D5%B8%D6%84%D5%A8-%D5%A5%D6%80%D6%87%D5%A1%D5%B6%D5%B8%D6%82%D5%B4-c37964f8404b> :

⁶ Տե՛ս՝ <https://armrock.am/> :

⁷ Տե՛ս՝ <https://antirabizkyart.blogspot.com/> :

evnmag.com են.), լրագրողներ Նայիրա Հայրեպետեանը, Յասմիկ Բարխուդարեանը, Շուշան Յարութինեանը եւ այլք:

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Ռոքն առաջացել է Բ. աշխարհամարտից յետոյ՝ 1950-60ականներին Եւրոպայում եւ ԱՄՆում: Ռոքի հիմքում ընկած է պայքարի գաղափարախօսութիւնը, նորարար-փորձարարական մօտեցումը, արհեստագիտական միջոցների օգտագործումը: Ռոքի շնորհիւ դասական երաժշտական գործիքները մեծապէս բարելաւուեցին՝ ձայնի հնչեղութիւնը եւ հզօրութիւնը յարմարեցնելով մեծ դահլիճներում ելոյթների համար⁸: Իր հնչեղութեան եւ զանգուածայնութեան շնորհիւ ռոքը դարձաւ պայքարի գործիք յատկապէս 1970ականներին՝ սեռային եւ մշակութային յեղափոխութեան ժամանակ, որի սկիզբը դրուեց յայտնի Վուդստոքեան ռոք փառատօնով: Այն սկսուել էր 1969ի Օգոստոսի 15ին, տեւել 3 օր՝ մինչեւ Օգոստոսի 18ը: Փառատօնն անցկացուել է ԱՄՆի Նիւ Եորք նահանգի Բետել տեղանքում՝ Վուդստոքից 40 մղոն հարաւ-արեւմուտք՝ Ուոլկիլ փողբիկ քաղաքում: Փառատօնը ոչ միայն միատրեց բազմաթիւ երաժիշտների եւ երաժշտասէրների, այլեւ նպաստեց ռոքի աննախադէպ հանրահռչակմանը: Այդ ժամանակ ռոք մշակոյթի ներկայացուցիչները հակապատերազմական⁹ քարոզչութեամբ եւ ազատ ապրելակերպով անելի շատ ստիպում էին թերահաւատօրէն վերաբերուել իրենց, քան վստահութիւն էին ներշնչում: Իրականում, դա գիտակցուած եւ նպատակային հակադրում էր այն իրականութեանը, որն իր թուացեալ կարգապահութեամբ պատերազմների միջոցով է դրսեւորում: Նրանք գերադասում էին տարբերուել իրենց կենսակերպով՝ ընդգծուած ի ցոյց դնելով այդ տարբերութիւնը: Այնուամենայնիւ թեթեւ թմրամիջոցների հանդէպ նրանց հակումներն ու ազատ յարաբերութիւնները չէին նպաստում հանրային վստահութեան ձեւաւորմանը: Իվերջոյ, դա դարձաւ ռոք մշակոյթի ներկայացուցիչների կարծրատիպային կերպարի ձեւաւորման անկիւնաքարը: Իսկ Վուդսթոքը այսօր հոմանիշ է ոչ միայն ազատութեան, խաղաղութեան համար պայքարի, այլեւ լրջագոյն երաժիշտների կենսագրութեան եւ ռոքի պատմութեան կարեւոր փուլերից է: Այն օգնեց ձեւաւորել քաղաքացիական

⁸ 1930ականներին ջազ կիթառահարները անհրաժեշտութիւն զգացին ուժեղացնել իրենց գործիքների ձայնը: Էլեկտրական կիթառի պատմութիւնը վերաբերում է 1930ին, երբ լարային գործիքների ազգային ընկերութեան (National String Instrument Company) աշխատանքից ազատուելով Ջորջ Բոշամպը (George Beauchamp) սկսեց աշխատել լարային գործիքների ձայնը մեծացնելու նոր մեթոդներ գտնելու ուղղութեամբ: Նման խնդրի հանրաճանաչ լուծումը էլեկտրական շարժիչների, էլեկտրաձիւնների, հնչիւնագրիչի ասեղների եւ ձայնային բարձրախօսների դէպքում աշխատող էլեկտրական հոսանքի ուժն էր:

⁹ ԱՄՆում ռոքը բացայայտ դիրքորոշում ուներ ընդդէմ վիետնամեան պատերազմի, եւ այդ դիրքորոշումը հակասում էր պետական քաղաքականութեանը:

մտածողութիւն այն ժամանակուայ երիտասարդների շրջանում՝ իրենց ձայնն ու կարծիքը լսելի դարձնելու համար:

Խորհրդային միութեան իրականութիւնը թէւ մի փոքր այլ էր, բայց այն եւս ունեցել է փառատօնային յեղաշրջում: Դրամատիրական աշխարհից մեկուսացումը ստիպում էր խորհրդային հասարակութեանը զարգանալ այլ ուղղութեամբ եւ դա վերաբերում էր նորաձեւութեանը, գրականութեանը, տնտեսութեանը, արուեստին եւն.: Միայն ԽՍՀՄ ղեկավար Իոսիֆ Ստալինի մահից յետոյ (1953), Նիկիտա Խրուշչովի ղեկավարման օրօք մի որոշ չափով սկսուեց ազատականացում եւ արեւմուտքի մշակութային միտումների ներթափանցում: Այդ միտումներից մէկը «Երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան փառատօնն» էր 1957ին: «Խորհրդային Միութիւնը, փորձելով կարգաւորել յարաբերութիւնները Արեւմուտքի հետ, ստանձնեց 1957ին Մոսկուայում այդ փառատօնի անցկացման դերը: Այս իրադարձութիւնը արմատապէս փոխեց խորհրդային երիտասարդութեան աշխարհայեացքը: Փառատօնը տեւեց երկու շաբաթ, որի հիւրերն էին 34,000 մարդ աշխարհի 131 երկրից»¹⁰: Փառատօնից յետոյ ԽՍՀՄում յայտնուեց *ջինսային* (jeans) նորաձեւութիւնը եւ, իհարկէ, ռոք-ն-ռոլը, որն աստիճանաբար ռոքի վերածուելու ուղու վրայ էր, չնայած քաղաքականութիւնը դեռեւս շարունակում էր վերահսկել հասարակական կեանքի բոլոր ոլորտները:

Խորհրդային ռոքը ձեւաւորում էր խորհրդային իրականութեան սահմաններում, որտեղ «...երիտասարդական նոր երաժշտութիւնն ընկալուեց որպէս ժամանակաւոր զուտ լուսանցքային արեւմտեան մշակութային երեւոյթ, որը գտնուում է հիմնական հասարակական եւ մշակութային գործընթացների սահմանին, ներառեալ այն գործընթացները, որոնք գնահատուել են որպէս գաղափարապէս խորթ»¹¹: Ապա այդ երաժշտութեան ըմբոստ ոգին ընկալուեց միաժամանակ նաեւ հակաբուրժուական եւ ընդունելի դարձաւ ԽՍՀՄ տարածքում: Բայց քանի որ այն ձեւաւորուեց խորհրդային երաժշտութեան ավանդոյթների շրջանակներում, այն էականօրէն տարբերում էր արեւմտեան ռոքից եւ շատ անելի մօտ էր դասական՝ կիթարով երգեցողութեանը: Բայց արեւմուտքի ռոքին նմանակելու ձգտումները ստիպում էին տարբեր միջոցներ փորձել գործիքաւորման եւ երգեցողութեան մէջ, սկսած արտասահմանեան խմբերի երգացանկը կրկնօրինակելուց: Աստիճանաբար խմբերը համալրուեցին նաեւ էլեկտրական ու բաս-կիթարի

¹⁰ О. С. Празднова, «Специфика проникновения рок-культуры в СССР» (Ռոք մշակոյթի ԽՍՀՄ ներթափանցման առանձնայատկութիւնը. արժէքները եւ իմաստները), *Ценности и смыслы*, 3(49):2017, էջ 115:

¹¹ С. Г. Дюкин, «Официальный советский рок-дискурс: исторические этапы и смысловое наполнение» Дюкин С.Г. Официальный советский рок-дискурс: исторические этапы и смысловое наполнение (Պաշտօնական խորհրդային ռոք-հայեցակարգը. պատմական փուլերը եւ իմաստային լրացումները), *Общество. Среда. Развитие*, 1:2019, էջ 58:

հնչիններով: Կարելուր նշանակություն էր տրուում նաեւ երգի խօսքերին, որոնք դարձել էին այն ժամանակուայ հասարակական գործընթացների արտացոլումը: 1989ին Խորհրդային Ռուսաստանի «Կինօ» խումբը կատարեց «Փոփոխություններ եմ ուզում» երգը (Хочу перемен!) եւ նոյն թուին գերմանական «Սքորփիոնզ» խումբը ԽՍՀՄ գլխաւոր քարտուղար Միխայիլ Գորբաչովի ներկայութեամբ առաջին անգամ կատարեց «Փոփոխությունների քամի» (Wind of Change) երգը, ինչը պարզապէս զուգադիպություն չէր. այն աննախադէպ գաղափարական միատրում էր արեւմտեան եւ խորհրդային ռոք արուեստի պատմութեան մէջ: Արեւմուտք-ԽՍՀՄ քաղաքական հակադրութեան պայմաններում երաժշտական միջավայրում այլ իրավիճակ էր. երկուստեք հասկանալով փոփոխությունների անհրաժեշտութիւնը՝ ռոք երաժիշտներն արուեստի լեզուով բարձրաձայնում էին նոյն բանը:

Ֆրիդրիխ Նիցշէն իր *Մարդկային, չափազանց մարդկային* գրքում երաժշտութեան մասին գրում էր, որ երաժշտութիւնն ընդամէնը կրկնուող կշռոյթով հնչող ձայն է, եւ այն, որ երաժշտութեան մէջ կան որոշակի զգայութիւններ, զգացմունքներ կամ խորհրդանշաններ, ընդամէնը մեր սեփական գիտակցութեան ձգտումն է:¹² Երաժշտասէրները կարող են տարօրինակ համարել այս տեսակէտը, քանի որ սեփական փորձով գիտեն՝ ինչ զգայական ազդեցութիւն ունի երաժշտութիւնը լսողի վրայ: Երաժշտական կատարումները, օրինակ համերգերի ժամանակ, կարող են ոչ միայն ստիպել ապրել որոշ զգայութիւններ, այլեւ կարող են միեւնոյն գաղափարով վարակել միանգամից մեծ, շատ մեծ քանակի մարդկանց: Բայց նոյն երաժշտասէրները կը հաւաստեն, որ որոշ երաժշտութեան ազդեցութիւնն զգալու համար անհրաժեշտ է այդ երաժշտութեան հանդէպ որոշակի վերաբերմունք ունենալ: Ըստ էութեան հենց այդ վերաբերմունքն է, որ էապէս ազդում է մեր զգայական վիճակի վրայ: Այս հարցում թերեւս Նիցշէն իրաւացի է. մենք ազդուում ենք երաժշտութիւնից, քանի որ ինքներս ենք ձգտում ազդուել: Սրա հիմքում կարող են լինել շատ տարբեր հոգեբանական անհատական գործօններ: Կարող է արդեօք օրինակ ռոքը յուզել նրան, ով չի սիրում ռոք: Թերեւս չի կարող: Կարող է արդեօք երգի առաջ քաշած տեսակէտը թուալ ճշմարիտ, եթէ այդ երգի հանդէպ հետաքրքրութիւն չկայ: Ինչպէ՞ս է պատահում, որ նոյն երաժշտական ոճը կամ տեսակը կարող է դուր գալ մի ողջ տարածաշրջանի բնակիչներին կամ դարաշրջանի կրողներին, իսկ միւսների համար ոչինչ չնշանակել: «...Մարդկանց մեծամասնութիւնն ունի յստակ երաժշտական համակրութիւններ եւ հակակրանքներ՝ անկախ իրենց երաժշտական գիտելիքների մակարդակից. նոյնիսկ նրանք, ովքեր կարող են հպարտօրէն (եւ սխալմամբ) իրենց բնութագրել որպէս անտարբեր, ամե-

¹² Ф. Ницше, *Человеческое, слишком человеческое: Книга для свободных умов*, (Մարդկային, չափազանց մարդկային. գիրք ազատ ուղեղների համար), Սանկտ Պետերբուրգ, 2018, էջ 178:

նայն հաւանականութեամբ, ունեն նախապատրուխներ: Անհատական նախասիրութիւնները, որոնք գրականութեան մէջ նկարագրուում են որպէս «երաժշտական ճաշակ», կարող են լինել մարդու ինքնագնահատականի անբաժանելի մասը, եւ դա յարկապէս յստակ է արտայայտուում դեռահասութեան շրջանում: Յոյց է տրուել¹³, որ երաժշտական ճաշակը կապուած է տարիքի, երաժշտական պատրաստութեան մակարդակի եւ ճանաչողական ոճի եւ անհատականութեան ոլորտների հետ, եւ առաջարկուել են «ճաշակի մշակոյթ» եւ «ճաշակի հասարակութիւն» հասկացութիւնները՝ բացատրելու համար, թէ ինչպէս կարող են ընկերային խմբերը ունենալ նախասիրութիւնների եւ արժէքների տարբերակիչ մոդէլներ¹⁴: Ըստ էութեան, այդ տարբերակիչ մոդէլները կարող են միատրել որոշակի քանակի մարդկանց, եւ այդ միատրուումները, դառնալով հաղորդակցութեան միջոց, յաճախ ստեղծում են միջավայր ընդհանուր ճաշակի, մտածողութեան, գաղափարախօսութեան եւ կենսակերպի շուրջ: Նման խմբերի անդամները ամբողջավարտութեան դասական կանոնների համաձայն¹⁵ միմեանց «վարակում են» եւ տրամադրութեամբ, եւ գաղափարներով, եւ կենսակերպով: Ահա թէ ինչու այն պատմական իրադարձութիւնների յենքում, որ տեղի էին ունենում Ի. դարի կէսերին - ինչպէս օրինակ Բ. աշխարհամարտը կամ Վիետնամի պատերազմը - ստիպում էին զգալի քանակով մարդկանց խմբերին միատեսակ մտածողութիւն եւ վերաբերմունք դրսեւորել այդ իրադարձութիւնների հանդէպ: Իհարկէ, խնդիրը միայն նոյն երաժշտութիւնը լսելը չէ. ըստ էութեան, նման մտածողութիւն ունենալը ենթադրում է կրթական եւ կենսակերպի ընդհանուր մակարդակ, ինչն էլ նոյն տարածաշրջանում եւ նոյն ժամանակաշրջանում բնակուելու համադրութեամբ որպէս հետեանք յանգեցնում է նման նախընտրութիւնների ձեւաւորմանը: «Լայն իմաստով, հասարակական աշխուժութեան տեսութիւնը¹⁶ պնդում է, որ հասարակական-մշակութային աշխուժութիւնը հասարակութեան բաղադրիչն է: Անհատական եւ հաւաքական «անելիքների եւ ստեղծելիքների» շնորհիւ է, որ ձեւաւորուում են մշակոյթը, հասարակութիւնը եւ մարդկային բոլոր ինստիտուտները, ընկերային հիմքով կառուցուած գիտելիքներն ու իմաստները: Այս տեսանկիւնից «մշակոյթը» հասարակական գործունէութեան բարդ

¹³ D.J. Hargreaves, *The Developmental Psychology of Music*, Cambridge University Press. Cambridge, 1986. նաեւ՝ A.E. Kemp. *The Musical Temperament: Psychology and Personality of Musicians*, Oxford University Press, 1996:

¹⁴ D. J. Hargreaves, D. Miell, A.R. Macdonald, "What are Musical Identities, and Why Are they Important?" Oxford University Press, 2002:

¹⁵ Տե՛ս՝ С. Московичи, «Век толп. Исторический трактат по психологии масс» (Ամբոխների դարը. պատմական ակնարկ ամբոխների հոգեբանութեան մասին), «Центр психологии и психотерапии», Մոսկուա, 1998:

¹⁶ T.R. Schatzki, K. Knorr-Cetina, and E. von Savigny, *The Practice Turn in Contemporary Theory*, Routledge, New York, 2001:

ցանց է¹⁷, որ խթանում, պահպանում եւ կատարելագործում է նիւթակա-նացուած գործողութիւնների միջոցով: Հասարակական-մշակութային գոր-ծունէութեան եւ նիւթականացման նման առաջնահերթութիւնը բանակա-նութեան եւ անմարմին խորհրդածութեան լուսաւորչական իդէալների նկատմամբ յանգեցնում է մարդկային «Ես»ի փոխակերպուած գաղափա-րի»¹⁸: Եսը Մենքի փոխակերպելու հիմքերից մէկը նաեւ միեւնոյն զգայա-կան հոգեվիճակում լինելն է. երբ բազմաթիւ անհատներ, գտնելով ընդհա-նուր նախընտրելի երեւոյթ այդ ընդհանրութեան միջոցով միմեանց հան-դէպ համակրանք են ձեռք բերում եւ յետագայում միաւորում նաեւ այլ հար-ցերի շուրջ: Վուդստոկի եւ Մոսկուայի փառատօների պատմական լինելը պայմանաւորուած էր նաեւ նրանով, որ միաժամանակ շատ թուով մարդիկ, մի ամբողջ սերնդի ծաւալով, հնարաւորութիւն ստացան իրենց մէջ նոյն գործօններով պայմանաւորուած հասունացող դժգոհութիւններն արտայայ-տել եւ նոյն մտածողութեան ու գործողութիւնների կրող դառնալ:

Մինչեւ ուշ 1960ականները դասական ռօքի շրջանն էր, երբ ռօք երաժշ-տութեան մի շարք տարբեր ենթաժանրեր ի յայտ եկան ներառելով խառ-նուրդներ, ինչպիսիք են՝ բլուզ ռօքը (blues rock), ֆոլկ-ռօքը (folk rock), քանթրի ռօքը (country rock), ռագա ռօքը (Raga rock)¹⁹ եւ ջազ ռօքը (jazz rock), որոնցից շատերը նպաստել են ցնորական ռօքի զարգացմանը, որն ազդեցութիւն էր կրել հակամշակոյթ, ցնորական եւ հիպի ասպարեզից: Նոր ժանրերը, որոնք ի յայտ եկան, ներառում էին յառաջադիմական ռօքը, որն ընդլայնեց արուեստագիտական տարրերը, գլէմ ռօքը (glam rock, glitter rock)²⁰, որը կարեւորեց ցուցադրութիւնը եւ տեսողական ոճը, ընկերային եւ քաղաքական եռանդուն քննադատութիւնները եւ հեւի մետալի (heavy metal) տարբերուող եւ տեսական ժանրը, որը շեշտում էր ծայնը, ուժը եւ արագու-թիւնը: 1970ականների երկրորդ կէսին փանք ռօքն (Punk Rock) արձագան-գեց ստեղծելով նուազապաշտական, ընկերային եւ քաղաքական եռան-դուն քննադատութիւններ: Փանկն ազդեց 1980ականների նիւ ուեյւ (new wave), փոստ-փանկ (post punk) եւ իվերջոյ *ալտերնատիւ* ռօք (alternative rock) ժանրերի վրայ: 1990ականներից սկսած *ալտերնատիւ* ռօքն սկսեց

¹⁷ Z. Bauman, *Culture as Praxis*, Sage Publications, London, 1999:

¹⁸ D. J. Elliott, M. Silverman, "Why Music Matters: Philosophical and Cultural Foundations", *Music, Health, and Wellbeing*, ed. Raymond MacDonald, Oxford University Press, USA, 2012:

¹⁹ Ռագան ռօք եզրոյթ է, որն ի յայտ է եկել 1960ականների երկրորդ կէսին եւ կոչ-ուած է նկարագրելու եւ ամփոփելու ռօք երաժշտութեան եւ հնդկական երաժշտա-կան մշակոյթի փորձարական համադրութեան առաջին արդիւնքները:

²⁰ Ծագել է Մեծ Բրիտանիայում 1970ականների սկզբին եւ դարձել այդ տասնամ-եակի առաջին կէսի գերիշխող ժանրերից մէկը: Գլէմ ռօք կատարողների համար բնորոշ էին վառ կերպարներ՝ արտայայտուած թատերական տեսարայնութեան եւ արտասովոր հագուստների, վառ դիմաշպարի եւ այրածին տեսքի միջոցով:

գերիշխել ողջ երաժշտութեան մէջ եւ ներխուժեց գրանջի (Grange), Բրիտ-փոփի (Britpop) եւ ինդի ողջի (Indie rock) ձեւով: Այդ ժամանակուանից յետագայ միաձուլուած ենթաժանրերը ի յայտ եկան՝ ներառելով փոփ փանկը (pop punk) , ռէփ փանկը (rap punk) եւ ռէփ մետալը (rap metal), ինչպէս նաեւ ողջի պատմութիւնը վերափոխելու գիտակից քայլեր՝ ներառելով գերիջ ողջի (garage rock), փոստ-փանկի եւ սինթ-փոփի (post punk եւ Synth-pop) վերածնունդը 2000ականների սկզբերին:

ՀԱՅԵՐԸ ՌՈՔՈՒՄ

Երբ պատմական թէ այլ իրադարձութիւնների հետեանքով հնագոյն ժամանակներից հայկական բարձրաւանդակում բնակուող հայ ժողովուրդը ստիպուած եղաւ ծաւալուն տեղաշարժ կատարել աշխարհով մէկ²¹, առաջացան հայկական գաղութներ բոլոր մայրցամաքներում: Այժմ աշխարհի բոլոր երկրներում կան Յեղասպանութիւնից փրկուածների ժառանգներ: Բնակուելով այդ երկրներում, նրանք կրում են այն գաղափարական եւ մշակութային ազդեցութիւնը, որում յայտնուել են: Սա բնական է, քանի որ նրանք յայտնուել են այն իրականութիւնում, որն էլ կրում է այդ մշակոյթը: Միաժամանակ, սակայն, նրանք կրում են այդ իրականութիւնից տարբեր նոյն պատմական յիշողութիւնն ու նոյն իրադարձութիւնների հետեանքը: Աւագ սերնդի՝ հայոց մշակոյթի եւ լեզուի պահպանման ուղղութեամբ ջանքերին զուգահեռ, երիտասարդները շատ աւելի ազդուած են նաեւ այդ նոր մշակոյթի կողմից, որում յայտնուել են, քան այն, որը կրում էին իրենց ծնողները: Նման մշակութային գերիշխանութեան պայմաններում ինքնութեան պահպանման խնդիրը դառնում է ամէնօրեայ խնդիր, որի լուծման համար կիրառում են տարբեր գործիքակազմեր: Իսկ եթէ տուեալ պետութիւնն իր հերթին չի ապահովում հայկական դպրոցների կամ եկեղեցիների առկայութիւնը եւ նպատակային քաղաքականութիւն է վարում հայ ինքնութեան ոչնչացման ուղղութեամբ, այդ խնդիրն այլեւս դառնում է գոյապահպան լուրջ հարց: «...քանակական եւ դրանից բխող որակական կորուստները, հետեանք են ազգի մօտ ընթացող ու ժամանակի մէջ արագացող գործընթացների, որոնք առաջացնում են էթնիկ վերարտադրման եւ պահպանման բազմաթիւ հիմնախնդիրներ Հայաստանի եւ յարկապէս Սփիւռքի բոլոր հպտուածների համար: Այս արագ փոփոխուող իրավիճակներում Սփիւռքի գերակշռող մասը ներկայացուած է բազմաթիւ ցրուած եւ

²¹ Խօսքը ԺԹ. դարավերջից սկսած եւ Ի. դարում մեծ ծաւալներ ստացած Հայոց Յեղասպանութեան մասին է: Թէեւ արտագաղթին նպաստել են նաեւ խորհրդային եւ յետխորհրդային ժամանակաշրջանում տեղի ունեցած երկրաշարժը, Արցախեան պատերազմը եւ այլ իրադարձութիւններ:

մասամբ դիսկրետ²² խմբերով, որոնց տարածական ցրուածութիւնն աննախադէպ է»²³:

Ափիւղքի՝ ընդունող երկրների տնտեսական հասարակական կեանքին անհրաժեշտաբար մասնակցութիւնը յանգեցրել է նաեւ մշակութային եւ քաղաքական գործունէութեանը մասնակցութեան: Տասնամեակների ընթացքում այդ ներգրաւուածութեան շրջանակներում առաջացել են մշակութային միաւորներ՝ հայկական համայնքներ, որոնք բացի ընդունող երկրի մշակութային աշխուժութիւնից մտահոգուած են իրենց ինքնութեան պահպանմամբ: Այս երկուսի համադրութիւնը երաժշտական բնագաւառում դրսեւորուել է երաժշտական խմբերի ձեւաւորմամբ, որոնք իրենց հասանելի միջոցներով բարձրաձայնում են այն խնդիրների մասին, որոնց կրողն են, օրինակ՝ կարօտի, արդարութեան կամ յիշողութեան: Դա կարող են անել թէ՛ անմիջապէս երգերի միջոցով, թէ՛ հարցազրոյցների ժամանակ այդ մասին բարձրաձայնելով:

Հայօճախներում ապրող եւ հայկականութեան խնդիրներով մտահոգ, միաժամանակ այլ երկրի մշակութային գերիշխանութեան տակ գտնուող երիտասարդները ստեղծագործում են իրենց մտահոգող խնդիրների շուրջ իրենց հասանելի գործիքներով:

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱՅ ՌՈՔ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Apex Theory/Mt. Helium

Խումբը ստեղծուել է էթնիկ պատկանելութեան շնորհիւ: Մենակատար Էնդի Խաչատրեանը, կիթառահար Արտ Քարամեանը եւ բաս կիթառահար Դաւիթ Յակոբեանը հայկական ծագում ունեն: Մեծանալով Լոս Անջելըսի արուարձաններում՝ նրանցից իւրաքանչիւրը ծանօթացել է համաշխարհային երաժշտութեան տարբեր ժանրերի, ինչպէս նաեւ փոփ, ջազ եւ դասական երաժշտութեան հետ: Թմբկահար Սեմի Զէյ Ուոթսընը, ով ծագումով հայ չէ, մեծացել է Չիմակումում (Վաշինգտոն) եւ ծանօթացել Խա-

²² Միայն որոշակի աժէքներ ընդունող:

²³ Ռ. Կարապետեան, “Հայկական սփիւղքի ներուժի ուսումնասիրման եւ ներառման ուղիները”, *Պարմութիւն եւ մշակույթ հայագիտական հանդէս*, 2(20):2023:

չատրեանի, Քարամեանի եւ Յակոբեանի հետ այն բանից յետոյ, երբ Apex Theoryն չի կարողացել գտնել խմբի համար յարմար թմբկահար: Մէկ լսումից յետոյ Ուոթսընը պաշտօնապէս դարձաւ խմբի անդամ եւ յայտարարուեց The Apex Theoryի ստեղծումը 1999ին: 2000ին նրանք ինքնուրոյն թողարկեցին Extendemo մինի ալբոմը, որից յետոյ ծայնագրման ստուդիաները փորձեցին պայմանագիր կնքել խմբի հետ: Apex Theoryն չէր շտապում դա անել: Նրանք պարզապէս ցանկանում էին կենդանի ելոյթներ ունենալ: Այնուամենայնիւ, 2001ի սկզբին The Apex Theoryն պայմանագիր կնքեց DreamWorksի հետ, իսկ արտադրիչ Դոն Գիլմորը (Linkin Park, Pearl Jam, Sugar Ray երաժշտական խմբերի արտադրիչ) պայմանագիր կնքեց իրենց առաջին լիարժէք մինի ալբոմի համար, որը թողարկուեց նյն տարում: «Shhh...(Hope Diggy)» բեմելային սինգլը²⁴ նրանց օգնեց գլխաւորել 2002ի MTV2 շրջագայութիւնը երաժիշտ Andrew W.K.ի, Pressure 4-5 եւ Lostprophets ողջ խմբերի հետ: Այդ տարուայ Ապրիլին թողարկուեց Apex Theoryի առաջին արհեստավարժ ծայնագրութեամբ Topsy Turvy լիամետրաժ ալբոմը: Նոյն թուականի Ապրիլին թողարկուեց Apex Theoryի առաջին լիամետրաժ արհեստավարժ ալբոմը՝ "Topsy Turvy"²⁵: 2004ին խումբը հրապարակեց *Inthatskyis something watching* մինի ալբոմը: Խմբի անունը **Mt. Helium** փոխելուց յետոյ խումբը թողարկեց իր երկրորդ՝ *Faces* ալբոմը: Նրանց երգերի թեմաները կենտրոնացած են պայքարի, արդարութեան գաղափարների շուրջ:

System of a Down (SOAD)

Հայ-ամերիկեան ողջ խումբ՝ ձեւաւորուած 1992ին Լոս Անջելըսում Սերժ Թանկեանի²⁶ եւ Տարօն Մալաքեանի²⁷ կողմից այն ժամանակ՝ Soil անունով: Սա թերեւս ժամանակակից ողջ խմբերից ամենայայտնիներից մէկն է ոչ միայն Հայաստանում, այլեւ ամբողջ աշխարհում: Ժամանակակից անուանումը ձեռք է բերել 1995ին: Խմբի բոլոր անդամները հայկական ծագում ունեն: Սկզբնապէս խումբը պէտք է կոչուէր «Victims of the Down»՝ ըստ Մալաքեանի գրած բանաստեղծութեան: Խմբի անդամների ընդհանուր քննարկման ժամանակ որոշուեց «victims» բառը փոխարինել առաւել ընդհանուր «system» բառով: 1997ին ծայնասկաւառակ թողարկելու նպատա-

²⁴ Սինգլ (անգլ.՝ Single, Single Play recordից), ի սկզբանէ եղել է ծայներիզ, որի մէկ կողմում տեղաւորում էր մէկ երգ: «Սինգլ» եզրոյթը առաջացել է 1950ականներին, որպէսզի երկարատեւ սկաւառակները տարբերուեն 1-2 երգանոց ծայներիզներից: Ներկայում սինգլները թողարկվում են CD եւ DVD սկաւառակներով:

²⁵ Տես՝ <https://www.allmusic.com/artist/the-apex-theory-mn0000751245> :

²⁶ Տես՝ <https://serjtankian.com/> :

²⁷ Տես՝

<https://web.archive.org/web/20220201080635/https://avproduction.am/?ln=am&page=person&id=552> :

կով երաժիշտները պայմանագիր կնքեցին հանրայայտ երաժշտական արտադրիչ Ռիք Ռուֆինի հետ, ապա սկսեցին ծայնագրել իրենց առաջին *System of a Down* ծայնասկառաւակը: Վերջինս թողարկուեց 1998 Յունիսի 30ին եւ հինգ տարուայ ընթացքում վաճառուեց գրեթէ մէկ միլիոն օրինակով: Այս սկառաւակին բնորոշ է նիւ-մետալ ոճը: «Spiders» եւ «Sugar»

սինգլները դարձան ամենայաջողուածները սկառաւակից: *System of a Down* ծայնասկառաւակը ներկայացում է Slayer եւ Metallica խմբերի համերգերի ինչպէս նաեւ *Ozzfest* փառատօնի ժամանակ, որտեղ *System of a Down*ը հանդէս էր գալիս որպէս համերգի սկզբում նուագող խումբ²⁸: 1998-2005՝ խումբը հինգ արհեստավարժ ծայնագրութեամբ ծայնասկառաւակ է թողարկել, որոնցից իւրաքանչիւրը դարձել է պլատինեմ²⁹ (առաւել յաջողակը եղել է *Toxicity*ին՝ բազմապլատինեմ³⁰), ընդհանուր՝ 12 միլիոն քանակով: 2006ին *System of a Down* խմբի անդամները ժամանակաւորապէս որոշեցին դադարեցնել համատեղ գործունէութիւնը եւ զբաղուել անհատական նախագծերով: Քրիս Հարիսի հետ հարցազրոյցում (MTV News) Մալաքեանը ասում էր, որ խումբը չի կազմալուծում, որովհետեւ եթէ իսկապէս այդպէս լինէր, ապա 2006ին *Ozzfest*ում կայացած համերգը չէր լինի: «*Մենք չենք պատրաստուում երկարապրել արձակուրդի մեկնել եւ անհատական նախագծեր իրականացնել*,- շարունակում Տարօնը,- *մենք Տեսնում ենք աւելի քան 10*

²⁸ Տես՝ <https://systemofadown.com/> :

²⁹ Վաճառքների քանակով պայմանաւորուած դասակարգում է, որով չափում է երաժիշտի յայտնիութիւնը: Տարբեր երկրների համար (կախուած բնակչութիւնից) կարգավիճակ ստանալու համար պահանջուող վաճառուած օրինակների քանակը տարբեր է: ԱՄՆում՝ 1 միլիոն օրինակ, Մեծ Բրիտանիայում՝ 300.000, Լեհաստանում, Իտալիայում, Սպանիայում, Կանադայում, Ուկրաինայում՝ 100.000:

³⁰ Պլատինեմ սկառաւակի վաճառքի կրկնապատիկ եւ աւելի վաճառքների դէպքում, սկառաւակը համարում է բազմապլատինեմ:

տարի, եւ, ինձ թուում է, հիանալի է լքել խումբը որոշ ժամանակով եւ յետոյ վերադառնալ»³¹:

2006ին երաժիշտները նաեւ մասնակցեցին Կառլ Կարապետեանի «Ճշագողները» («Screamers») ֆիլմի ստեղծմանը, որը պատմում է հայերի ցեղասպանութեան մասին³²:

2010 Նոյեմբերի 29ին խումբը յայտարարեց կրկին միաւորուելու եւ 2011ին եւրոպական շրջագայութիւն անցկացնելու մասին: 2015 Ապրիլի 23ին խումբը «Wake up the souls» շրջագայութեան շրջանակներում (նուիրուած Հայոց Ցեղասպանութեան 100ամեակին) այցելեց Երեւան եւ անվճար համերգ տուեց Հանրապետութեան հրապարակում: Ապա կրկին նրանք շարունակեցին անհատական աշխատանքները:

2020ի 44օրեայ պատերազմի ժամանակ խումբը կարճ ժամանակով կրկին վերամիաւորուեց եւ թողարկեց եւս 2 երգ՝ ընդգծուած հակապատերազմական թեմայով՝ «Ցեղասպան մարդակերպեր» /«Genocidal humanoidz»/ եւ «Նրանք պաշտպանում են երկիրը» /«They protect the land»/: Այդ կարճատեւ վերամիաւորումը Հայաստանի՝ պատերազմի մէջ գտնուող բնակչութեանը բաւականին ոգեւորիչ թուաց: Դա նաեւ օգնում էր արուեստի լեզուով խօսել այն մասին, ինչի մասին շատերը կա՛մ ստում, էին կա՛մ լռում: «Genocidal humanoidz» երգում նրանք յստակ բաժանում էին անում՝ անուանելով մի կողմին «մենք» (սրանով նաեւ իրենց էին նոյնացնում՝ որպէս հայ ազգի ներկայացուցիչ), միւս կողմին՝ «չարքեր»: Իսկ տեսահոլովակում ակնյայտ հայ-թուրքական հակամարտութիւնը արտայայտուած էր Հայաստանի քարտէզի, Եղեռնի 100ամեակի խորհրդանիշ անմոռուկ համադրութեամբ: Այս ամէնը միջազգային խուսափողական դիւանագիտութեանը³³ զուգահեռ: Այս ամէնով ողբը յստակօրէն ընդգծում է իր դիրքորոշումը՝ որպէս պայքարող եւ ըմբոստ երաժշտութիւն:

Scars on Broadway³⁴

Ամերիկեան *ալտերնատիւ* ողբ-խումբ, System of a Down խմբի կիթարահար Մալաքեանի եւ թմբկահար Ջոն Դոլմայեանի երաժշտական նախագիծը: Խմբի առաջին համանուն ալբոմը թողարկուեց 2008 Յուլիս 29ին, որից

³¹ Տէս՝

https://webcitation.org/61Dfzmvk3?url=http://www.vh1.com/news/articles/1530066/05032006/system_of_a_down.jhtml :

³² Տէս՝ <https://www.youtube.com/screamersmovie> :

³³ Այդ նոյն ժամանակ միջազգային բոլոր կառոյցները որեւէ յստակ բնորոշում չէին տալիս իրադարձութիւններին եւ չէին մատնանշում՝ որ կողմն է սկսել հակամարտութիւնը: Պաշտօնապէս նաեւ կողմերից մէկին «պաշտպանող» եւ միւսին «յարձակող» անուանելը համարում էր ոչ ճիշտ:

³⁴ Տէս՝ <https://scarsonbroadway.com/> :

յետոյ խումբը մեկնեց համերգային շրջագայութեան Եւրոպայում եւ Ամերիկայում: Խմբի ոճը նման է System of A Down խմբին, բայց երգերի խօսքերի հեղինակը Մալաքեանն է (System of A Down խմբում խօսքերի հեղինակը մեծ մասամբ Սերժ Թանկեանն էր): Երգերն ունեն ակնյայտ քաղաքական ուղղուածութիւն.

“Exploding/Reloading”, “3005”, “Lives” երգերը

նուիրուած են Հայոց Յեղասպանութեանը: Ժամանակի ընթացքում ազգային թեմաները աւելի են ընդգծում Scars on Broadway խմբում, քան System of A Down խմբում էին: Թեմաները եւ խօսքերը բաւականին կտրուկ են եւ սադրիչ: Համարձակօրէն իրեն իրենց անուններով են կոչում եւ առաջ են քաշում ժամանակակից աշխարհի ակնյայտ թերութիւնները՝ քննադատելով դրանք:

Մարգարիտա Մոնէ

Մարգարիտա Մոնէն Դէյւ Բէյցի հետ Edge of Paradise խմբի հիմնադիրն է: Նա երգչուհի է եւ դաշնակահարուհի: Չորս տարեկանից խորապէս հետաքրքրուել է կատարողական արուեստով՝ երաժշտութեամբ, բալետով եւ թատրոնով: Մանկուց հանդէս գալով արհեստավարժ բեմադրութիւններում՝ նա շրջագայել ամբողջ Եւրոպայում: Նա նաեւ արհեստավարժ՝ դաշնամուրի մրցոյթների մրցանակակիր դաշնակահարուհի է:

Նա Լոս Անջելըս է տեղափոխուել 2012ին եւ սկսել աշխատել տեղական արտադրիչի հետ: Երգերի վրայ աշխատելիս նա հանդիպեց Բէյցին, ով փնտռում էր մեներգիչ:

Շուտով նրանց երաժշտական գործակցութիւնը հսկայական արդիւնքներ տուեց եւ ստեղծուեց խումբ, որը կոչուեց՝ Edge of Paradise³⁵:

³⁵ Տե՛ս՝ <https://www.edgeofparadiseband.com/> :

Խումբը միասին թողարկել է չորս ալբոմ, բազմաթիւ երաժշտական տեսահոլովակներ եւ շրջագայել ամբի քան 30 երկրներում:

Բացի այդ, Մարգարիտան զբաղուել է տեսողական արուեստով եւ վաճառել հազարաւոր բնօրինակ նկարներ եւ արուեստի մասին գրքեր: Ներկայումս նա աշխատում է փոխներագրող գծանկարային վեպի թողարկման վրայ, որը պատմում է խմբի վերջին՝ «Հոլոգրամ» ալբոմի ապագայապաշտական եւ խորը պատմութիւնը:

Նա մի հարցազրոյցում խօսում է նաեւ իր արմատների՝ հայկական ծագման, եւ տարբեր երկրներում ապրելու իր փորձի մասին³⁶: Թէեւ Մարգարիտան իր ծագման մասին բացայայտ է խօսում, բայց նրա երգերում ընդգծուած քաղաքական կամ ազգային թեմաներ չկան: Երգերը մարդկային ապրումների, վախերի, միայնութեան եւ սիրոյ մասին են:

Դերէկ Շերինեան

Դերէկ Շերինեանը³⁷ ծնուել է Կալիֆորնիայում, 1966 Օգոստոս 25ին: 5 տարեկանից սկսել է նուագել դաշնամուր: Պատանի տարիքում իր ունեցած երաժշտական տաղանդի շնորհիւ ընդունում է Բերկլիի երաժշտական քոլէջ, անցկացնելով այնտեղ 3 տարի նա ներկայանում է Jimi Hendrix's Band of Gypsies խմբի նախկին թմբկահար Բադի Մայլզին: 1987 Սեպտեմբերին Մայլզը ընդունում է Դերէկին աշխատանքի՝ ոռք եւ բլուզ ակումբներում համերգ տալու համար: 1989ին Շերինեանը աշխարհահռչակ ոռք երաժիշտ Էլիս Կուպլըրի (**Alice Cooper**) հետ մեկնում է հիւրախաղերի՝ ի աջակցութիւն վերջինիս պլատինի կոչում ստացած Trash ալբոմի: Ապա մասնակցում է 250 համերգի, ինչպէս նաեւ 2 ալբոմի ծայնագրութիւնների: 1991ին ամերիկեան հանրայայտ Kiss խմբի հետ մասնակցում է հիւրախաղերի եւ ծայնագրում Alive III ալբոմը: 1994 Սեպտեմբերին Dream Theater խմբի հետ մեկնում է հիւրախաղերի եւ նրան առաջարկում են դառնալ Dream Theater խմբի լիարժէք անդամ³⁸:

³⁶ Աւելի մանրամասն տն՝

<https://www.legendaryrockinterviews.com/2012/01/11/legendary-rock-interview-with-margarita-monet-vocalist-of-edge-of-paradise/> :

³⁷ Տն կայքը՝ <https://dereksherinian.com/> :

³⁸ Տն՝ https://www.peoples.ru/art/music/metal/derek_sherinyan/ :

Մի հարցազրույցում նա պատմել է, որ հոր կողմից հայ եւ մօր կողմից՝ յոյն է: Հօրից իմացել է, որ նախնիներն ապրել են Արեւմտեան Հայաստանի Արաբկիրում: Նրա տատ Եղիսաբէթ Եազըճեանի ընտանիքը շատ հարուստ էր, մեծ հողատարածքների տէր: Եղիսաբէթի հայրը նաեւ զբաղւում էր ադամանդի արդիւնահանմամբ եւ մշակմամբ ու դրանք Հոլանդա էր մատակարարում: «Վերջին այցս Երեւան ամենապայտորիչն էր,- պատմում է Դերէկը,- կապ հաստատուեց իմ բարեկամների հետ, որոնք ինձ ուղեկցեցին նախապայտիս գերեզման. անպատմելի զգացողութիւններ էին: Ես չափազանց հպարտ եմ, որ հայ եմ»³⁹:

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՌՈՔ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Մետաֆոր, հայկական մետալ խումբ: Կազմաւորուել է 2010ին Երեւանում՝ իրանահայեր Արիս եւ Արին Քարամեանների կողմից: Խումբը հանդէս է գալիս մետալ ոռքի տարբեր ոճերում՝ պրոգրեսիւ մետալ (Progressive Metal), թրէշ մետալ (Thrash Metal), դում մետալ (Doom Metal), սփիդ մետալ (Speed Metal) եւն.: 2012 Դեկտեմբեր 21ին խումբը ելոյթ է ունեցել «End of the World Metal Requiem» փառատօնի շրջանակներում:

Նրանք բնակութիւն են հաստատել Հայաստանում⁴⁰, որտեղ էլ շարունակում են աշխատել:⁴¹ Նրանց երգերը կեանքի դժուարութիւնների, դրանց յաղթահարումների եւ համամարդկային ապրումների մասին են:

Լիբանահայ ոռք երաժիշտներ

Այլին Խաչատուրեան

Ծնուել է 1978ին Բէյրութում, արուեստագէտների ընտանիքում: Սովորել է Բէյրութի Հռիփսիմեանց հայկական վարժարանում, տեղափոխուելով Կանադա՝ Մոնրէալի Ս. Յակոբ վարժարանում, այնուհետեւ վերադառնում Լիբանան, այնտեղ սովորում է Համազգայինի Հայկ եւ Մելանքթօն Արսլանեան ճեմարանում, աւարտում Լիբանանի Moderne ուսումնարանը, ապա երկու տարի հետետում է Ս. Ժոզէֆ համալսարանի կինոյի դասընթացներին,

³⁹ Տե՛ս՝ <https://auroraprize.com/hy/derek-sherinian> :

⁴⁰ Ներկայումս նրանք ստեղծել են Adana Project խումբը, որը գործում է Հայաստանում:

⁴¹ Տե՛ս՝ <https://archive.is/HDOuF> :

մեկնում Փարիզ, ուր մնում է 5 տարի, յաճախում հայկական հին երգերի գործնական դասերին, դրան զուգահեռ՝ Սորբոնի համալսարանի Կինեմատոգրաֆի բաժինը, ստանում «մշակութային միջոցառումների կազմակերպում» մասնագիտությունը: 18 տարեկան հասակում արժանանում է Սելին Դիոն մրցանակին: Հինգ տարուց ավելի համերգերով ելոյթներ է ունենում լիբանահայ դաշնակահար Գի Մանուկեանի հետ: 19 տարեկանում ծայնագրում է իր առաջին երգը (Լամմա) արաբական ջազ ոճով. Դուբայ տեղափոխությունը՝ աշխատում է իր առաջին ծայնասկառայակի՝ «Միտան»ի (Իմ տուն) վրայ, որն ասարտին է հասնում 2008ին: Այն 2009ի «Armenian Music Awards» մրցանակաբաշխութեան շահեց «Լաւագոյն ողբ-ալքում» մրցանակը: 2020ին Բէյրութի նաւահանգստի պայթիւնից⁴² տուժածներին օգնելու համար կազմակերպուած առցանց համերգին Այլինը եւս իր մասնակցութիւնն ունեցաւ⁴³:

Միտանը նրա երկրորդ ալբոմն է, լոյս է տեսել 2008ին: Զայնագրուել է Դուբայում: Սկառայակում տեղ են գտել ոռկ-երաժշտութեամբ կատարած յայտնի հայկական ժողովրդական երգեր: Ալբոմի երգացանկում ընդգրկուել են Գարուն ա, Քարաւան, Նուբար, Տլէ եաման, Քէլէ քէլէ, Սարի սիրուն եար, Առաւօտ, Զարթիր որդեակ, Օրօր երգերը: Ըստ էութեան, Այլինը վերարտադրում է հայկական ժողովրդական երգերը ողբ մեկնաբանութեամբ՝ դրանց հաղորդելով նոր շունչ:

Ռուսահայ ողբ երաժիշտներ

Պիկասսոյի զաւակները/Дети Пикассо. խումբը ստեղծուել է 1997ին՝ ողբի եւ ֆոլկ երաժշտութեան ոլորտում փորձերի արդիւնքում՝ Գայա եւ Կարէն Յարութիւնեանների կողմից: 2002ին խումբը ելոյթ ունեցաւ «Սիրին» կանացի երգի փառատօնում ու «Нашествие» («Գրոհում») ողբ փառատօնում եւ հեռարձակուեց «Наше радио»ի (Մեր ռադիօ) եթերով: *FUZZ* ամսագրի մրցանակաբաշխութեան ժամանակ խումբը ճանաչուել է իբրեւ «2002ի լաւագոյն նոր խումբ»: 2000ականների ընթացքում խումբը ծայնագրել է միքանի ալբոմներ տարբեր ոճերում՝ ռուսերէն եւ հայերէն: 2007ին խումբը մշտական բնակութեան նպատակով Մոսկուայից տեղա-

⁴² Տես՝ <https://www.azatutyun.am/a/30767529.html>

⁴³ Տես՝ <https://hyetert.org/2020/09/18/%D6%84%D5%A5%D5%A6%D5%AB-%D5%B0%D5%A1%D5%B4%D5%A1%D6%80-%D5%BA%D5%A7%D5%B5%D6%80%D5%B8%D6%82%D5%A9/> :

փոխուեց Բուդապեշտ, որտեղ ստեղծագործում են նորովի, ինչի արդիւնքում "Picasso Children"ը վերածուել է ժամանակակից արեւելաեւրոպական երաժշտութեան հզօր ոճի կրող, որը պահանջուած է աշխարհի շատ երկրներում: Այնտեղ նրանք թողարկեցին միքանի ալբոմներ: *«Ժամանակակից ընդլայնակեայ մշակոյթը մեր իսկական ժամանակակից արուեստն է, որը կայ այսօրեղ եւ հիմա: Պետութիւնը աջակցում է բառացի իմաստով՝ ոչ խօսքով, ոչ էլ յանուն ինչ-որ ձեւականութեան»*, - ասել է Գայիան⁴⁴:

Եւրի Կասպարեան

1980ականներին "Կինո" խմբի կիթարահար էր: 1983ին խմբի հիմնադիր եւ մենակատար Վիկտոր Յոյը Կասպարեանին հրաւիրեց խումբ, իսկ միքանի տարի անց Եւրին դարձաւ խմբի երաժշտական առաջատարը: Ըստ Յոյի կենսագրի՝ *«Հենց Եւրիի ինքնադիպ նուագը մեծ մասամբ բնորոշեց 80ականների վերջի դասական «Կինոյի» դէմքը, ու ինչպէս եւ ինքը՝ Կասպարեանը, դարձաւ խմբի երաժշտական ոճի մարմնացումը: ... Կասպարեանը հիմա էլ համարում է Ռուսաստանի լաւագոյն կիթարահարներից մէկը ու, թերեւս, ա-*

⁴⁴ Հարցազրոյցը տես՝ <https://www.yerkramas.org/article/10042/deti-Picasso-s-armyanskogo-na-russkij> :

մենաճանաչելին»⁴⁵: 1990ականներին սկսեց ծայնագրել *ինտելեկտուալ*, առաջադեմ երաժշտություն⁴⁶: Նա այժմ էլ գործակցում է ռուսաստանեան ողջ երաժիշտների հետ:

Սրաս Նամին (Անաստաս Ալեքսեյի Միկոյեան)

Հայրը՝ Ալեքսեյ Անաստասի Միկոյեանը, ռազմական օդաչու էր: Մայրը՝ Նամի Արտեմի Միկոյեան (Յարութինովա), երաժիշտ, արուեստաբան, գրող: Հենց նրա անունն էր Ստասը վերցրել որպես ստեղծագործական ծածկանուն: Անաստաս Միկոյեանը (Ստաս Նամին) անուանակոչուել է 1923-76ի ԽՍՀՄ յայտնի քաղաքական գործիչ Անաստաս Իանի Միկոյեանի՝ հայրական պապի անունով: Պապի հարազատ եղբայրը՝

Արտիոմ Իանի Միկոյեանը, օդանավների յայտնի գիտարար է, ՄԻԳ ինքնաթիռի ստեղծողը: Իսկ ինքը խորհրդային ողջ-մշակոյթի հիմնադիրներից մէկն է, նաեւ առասպելական «Ծաղիկներ» խմբի հիմնադիրը, ով իր գրեթէ յիսունամեայ գործունէութեան ընթացքում վաճառել է աւելի քան 60 մլն. ծայնապնակ խորհրդային Միութեան երկրների տարածքում, բազմաթիւ հանրաճանաչ («Ամառային երեկոյ», «Իսկապէս կարօտ», «Մենք ձեզ երջանկութիւն ենք ցանկանում» են.) երգերի հեղինակ: Կազմակերպել է Ռուսաստանում առաջին անկախ արտադրական SNC կենտրոնը, որտեղից դուրս են եկել ռուսական աստղերից շատերը, որոնցից մէկն էլ Նամինի ստեղծած «Gorky Park» խումբն էր: Երկրում առաջին պոպ եւ ողջ-փառատօների, այդ թւում՝ «Միասնական աշխարհ», «Ռոք Կրեմլից», 1989ին Լուժնիկիում կայացած Խաղաղութեան փառատօնի եւ այլ փառատօների կազմակերպիչն է: Ստեղծել է ծայնագրական ընկերութիւն, ռադիոկայան, հեռուստաընկերութիւն, համերգային գործակալութիւն, գեղարուեստական ձեւատրման գրասենեակ են., որոնք, կոտրելով պետութեան մենաշնորհը, դարձել են ռուսական *շոու-բիզնէսի* սկիզբը: Կազմակերպել է առաջին ոչ-

⁴⁵ Մանրամասն տես՝ Ա. Գրիգորեան «Վիկտոր Յոյ, Շնորհակալութիւն, որ եկաք ու օգնեցիք Հայաստանին» <http://art-collage.com/post/Victor-Coy> :

⁴⁶ Ինտելեկտուալ երաժշտութիւն են անուանում այն ցանկացած երաժշտութիւնը, որը տանում է արտացոլման, մտորումների, ներհայեցման: Նման բնութագրերը կարող են լինել կառուցուածքային բարդութեան աստիճանը, ոչ-պարզ գաղափարների արտայայտումը, անսովոր ծայնային տեմբրերի օգտագործումը, յատուկ յուզական եւ տեղեկատուական բովանդակութիւնը:

պետական սիմֆոնիկ նուագախումբը եւ երկրում առաջին միւզիքըլ թատրոնը: 1969ի վերջում, Վուդստոկի առասպելական փառատօնից տպաւորուած, նա ստեղծում է «Ծաղիկներ» նոր խումբը, որը յետագայում դառնում է ազգային (սովետական ապա ռուսական) առաջին խումբը եւ փաստօրէն երկրի զանգուածային մշակոյթում դնում է ռոք-շարժման սկիզբ:

2000ից իվեր Նամինը զբաղւում է անհատական գործունէութեամբ:

Որպէս թատերական բեմադրիչ ու արտադրիչ Նամինը իր 1999ին ստեղծած թատրոնում զբաղւում է ներկայացումների բեմադրութեամբ, որոնցից առաջիններն էին ամերիկեան հանրահռչակ «Hair»⁴⁷ *միւզիքըլ* եւ «Jesus Christ Superstar» ռոք-օպերան. երկուսն էլ արդէն երկու տասնամեակ բեմահարթակից չեն իջնում: Նա հեղինակել է նաեւ փաստագրական ֆիլմեր, որոնցից ամենայայտնին է «Древние храмы Армении» (Հայաստանի հին վանքերը)⁴⁸:

2020ի Արցախեան պատերազմի ժամանակ նա աջակցել է հայ ժողովրդին, եւ նաեւ հանդէս եկել հրապարակային յայտարարութիւններով եւ հարցազրոյցներով⁴⁹:

Թուրքահայ ռոք երաժիշտներ

Եաշար Քուրթ⁵⁰. ծնունդ է Ստամբուլում 1968ին, երաժշտութեանը ծանօթացել է տարրական դպրոցական տարիքից: Այս շրջանում նա իր ուսուցիչ Բեհրուզ Ֆիրուզմենտի խրախուսմամբ սկսել է երաժշտութիւն գրել իր խաղացած եւ բեմադրած թատերախաղերի համար:

Նրա նախնիներն ապրել են Վանի շրջանում՝ հայկական Անձեր գիւղում: 1915ին հայկական ջարդերի ժամանակ ամբողջ ընտանիքը կոտորուեց: Ողջ է մնացել միայն Իսմայիլ անունով ինը տարեկան տղան, ով ոտքով քայլել է Սեւ ծովի ափ, որտեղ նրան փրկել են բարի մարդիկ: Այս

⁴⁷ Hair.- *միւզիքըլ*, որի երաժշտութիւնը գրել է Գալտ Մաքդերմոտը, բառերը՝ Ջէյմս Ռաթօն եւ Ջերոմ Ռանին: Առաջին բեմելը տեղի է ունեցել Նիւ Եորքում 1967 Հոկտեմբերի 17ին, ապա ցուցադրուել է Բրոդուեյում, Լոս Անջելէսում եւ Լոնդոնում: 1999 Նոյեմբերին Մոսկուայի էստրադային թատրոնում ցուցադրուեց ամերիկեան հեղինակային տարբերակը Ստաս Նամինի՝ Մոսկուայի թատրոնի, երաժշտութեան եւ դրամայի թատրոնի հետ համատեղ:

⁴⁸ Տէս՝ <http://stasnamin.com/> :

⁴⁹ Տէս՝ <https://www.armtimes.com/ru/article/199241> :

⁵⁰ Տէս՝ <https://yasarkurt.com/> :

տղան Եաշարի նախապապն էր: Իր ընտանիքի պատմությունը նա իմացել է 40 տարեկանում եւ դա լեղաշրջող ազդեցություն է ունեցել նրա վրայ: Նա սկսեց սովորել հայոց լեզուն, կարդալ Հայաստանի պատմութեան մասին գրքեր: «Քարծրածայն յայտարարելով, որ ես այժմ հայ եմ, ես շարժանամիներ ձեռք բերեցի,- ասում է Եաշարը, ով դարձաւ Արշակ:- Նոյնիսկ նրանցից ոմանք, ում ես ընկերներ էի համարում, երես թեքեցին ինձանից: Մարդիկ կային, որ ասում էին. լաւ, քանի որ հայ ես, ուրեմն գնա Հայաստան: Ինձ համար դժուար է բացատրել, որ եթէ հայ եմ, ուրեմն այստեղ տանն եմ: Իմ նախնիների հայրենիքն այս երկրի մաս է դարձել ոչ իրենց կամքով: Բայց չնայած դրան, հայերն այնքան բան են արել այս երկրի համար, որ ես կարող եմ հանգիստ հպարտանալ իմ ծագմամբ»⁵¹:

2011ին նա Հայաստանում աշխատել է Արտո Թունջբոյաջեանի եւ Armenian Navy Bandի հետ:

Հայկօ Զեփկին

Հայկօ Զեփկինը թուրքահայ ողբ երաժիշտ է, ով յայտնի է դարձել յարձակողապաշտ այլընտրանքային երաժշտութեան մէջ մեղեդային գոյներ հաղորդելու իր հմտութեամբ: Հայկօն աշխատում է այնպիսի ոճերում, ինչպիսիք են ողբը, մետալը, անատոլիական ողբը⁵²: Նա Ստամբուլի հայկական Կեդրոնական վարժարանի շրջանաւարտ է, որտեղ շատ յայտնի հայեր են ուսանել, այդ թւում՝ Միսաք Մեծարենցը, Հրաչեայ Աճառեանը եւ Արա Գիւլերը:

Զեփկինը իր երաժշտական գործունէութեան հետ կապուած բազմաթիւ միջոցառումներ կազմակերպել եւ ինքն էլ մասնակցել է: 2006ին, 2007ին եւ 2009ին մասնակցել է Rock'n Cokeին, իսկ 2007ին՝ է Rock Müzikallerին եւ Van için Rockին: Նա ստեղծել է Araf ֆիլմի հիմնական երաժշտութիւնը (Soundtrack), իսկ նրա «Son Kez» երգը Sakin Olmam Lazim ալբոմից նոյնպէս ներառուել է ֆիլմի երաժշտութիւններում:

⁵¹ Տե՛ս՝ <https://ok.ru/vsyaarmeni/topic/65183459120416> :

⁵² Անատոլիական ողբ (թրք.՝ Anadolu rock, անգլ.՝ Anatolian rock), թուրքական ժողովրդական երաժշտութեան եւ ողբի միաձուլման արդիւնքում առաջացած երաժշտութեան ժանր: Սկիզբ է առել 1960ականներին այն բանից յետոյ, երբ արեւմտեան ողբ խմբերը՝ The Beatlesը, Rolling Stonesը, Led Zeppelinը, Yesը, Status Quoն եւ Omegaն, սկսեցին հանրամատչելի դառնալ Թուրքիայում:

Նրա իրայատուկ արտաքինը ճանաչելի է դարձրել Հայկոյին, թեև սկզբում բարդոյթների պատճառ էր: Նա շատ ինքնատիպ եւ կերպարային երաժիշտ է, ինչի շնորհիւ նաեւ նկարահանում է ֆիլմերում⁵³:

2018 Փետրուարին թուրքահայ մտատրականների հետ միասին միացել է Պոլսոյ պատրիարքի թեկնածուի ընտրութեան վերաբերեալ կոչին ⁵⁴:

Meluses

Համշէնահայ այս ոռք խումբը ստեղծուել է Ստամբուլում: Խումբը ներկայացնում է ֆոլկ-ռոք՝ համշէնահայերէն բարբառով: Ժամանակին նրանց «Գարմի» եւ «Խադուլիկ» երգերը բաւականին աղմուկ բարձրացրին ունկնդիրների շրջանում: «Խադուլիկ» բառը համշէնի խօսուածքում նշանակում է՝ շատ գեղեցիկ եւ խայտաբղետ: Համշէնագէտ Սերգէյ Վարդանեանը⁵⁵ երգը գրական հայերէնի վերածելիս՝ օգտագործել է «խատուտիկ» բառը, որն այս պարագայում առաւել համահունչ է նաեւ երգի խօսքին:

Մելուսես՝ (մեր լոյսը) խմբի երգերի եւ երաժշտութեան հեղինակը մեծ մասամբ Մադրուֆ Քիբարն է: Նա ասում է, որ հենց այս առաքելութիւնն է ներդրուած խմբի էութեան եւ երաժշտական ոգու մէջ: «Այս իմաստն ենք

⁵³ Տե՛ս՝ <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/hayko-cepkin-hayata-eksi-1-ile-basladim-41705014> :

⁵⁴ Տե՛ս՝ <https://hetq.am/hy/article/85976> :

⁵⁵ 1980ականներից սկսած՝ Վարդանեանը զբաղւում է համշէնահայերի բանահիւսութեամբ, բարբառի եւ երգարուեստի ուսումնասիրութեամբ, հրատարակել է բազմաթիւ յօդուածներ եւ բանահիւսական նիւթեր, որոնց մեծ մասը տպագրուել է իր իսկ կողմից հրատարակուող *Ձայն համշէնական* թերթում: 2009ին հրատարակել է նաեւ *Կրօնափոխ համշէնահայերի բարբառը, բանահիւսութիւնը եւ երգարուեստը* գիրքը:

տեսնում մեր երաժշտության մէջ եւ հենց սա էլ ուզում ենք փոխանցել մարդկանց,- ասում է նա,- «Մեր լոյսն» ասելիս՝ իրականում նկարի ունենք նաեւ այն, որ մեր երգերով կարող ենք բոլորի լոյսը լինել»⁵⁶:

Նրանք երգում են Համշէնի բարբառով, մասամբ՝ նաեւ թուրքերէն: Խմբի երգացանկում յաճախ են հնչում համշէնական ժողովրդական երգեր, ինչպէս Մադրուֆն է ասում՝ անանուն երգեր: «Մեծ մասամբ նոր գրուած երգեր են, բայց յաճախ, հիմնականում համերգերի ժամանակ, ներկայացնում ենք անանուն երգեր եւ մեղեդիներ: Թեմաները փարբեր են՝ աշխարհին վերաբերող ամէն ինչ, մինչեւ իսկ՝ աշխարհի վերջը,- ասում է Քիբարը,- երգում կամ նուագում ենք այնպէս, ինչպէս տեսնում ենք կեանքը, նայում աշխարհին: Սէր, բնութիւն, փորձութիւններ, կարօտ, երաժշտութեամբ պատմում ենք երբեմն էլ բաներ, որոնք խօսքերով չենք կարողանում պատմել»: Իսկ երաժշտական ոճի մասին թէի հենց խումբը ինքն իրեն չի բնորոշում որպէս ոռք, այնուամենայնիւ այն մոտ է ֆոլք ոռքին, ուստի մենք չենք կարող շրջանցել նրանց:

Համշէնահայերն իրենք ինքնութեան մասին խօսում են ամենատարբեր կերպով, մի մասն իրեն թուրք է համարում, մի մասը հայ, մի մասն առհասարակ հրաժարում է խօսել այդ մասին: «Դէ, թուրք չենք էլի, հօ սփրպելով չի: Որովհետեւ փարբեր մի մշակոյթ, փարբեր մի լեզու, փարբեր մի ինքնութիւն կայ այսօրեղ: Ես սա թրքութեան մէջ չեմ կարողանում տեղաւորել, կը ներէք: Բայց միւս կողմից էլ՝ չնայած նոյն լեզուի կրողը լինելուն, հայկական ինքնութեան մէջ էլ ամբողջութեամբ չեմ կարողանում տեղաւորել համշէնականութիւնը»⁵⁷ ասում է «Վովա» ժողովրդական երգի խմբի մենակատարը: Համշէնահայերն իրենց ինքնութեան պահպանման համար կարեւորում են իրենց բարբառը, մշակոյթը, ծէսերը: Այնուամենայնիւ, երաժշտական գործունէութիւնը ամենայարմար եւ անվտանգ միջոցն է ինքնութեան դրսեւորման եւ պահպանման տեսակէտից, ուստի համշէնահայերն ունեն նաեւ ժողովրդական երգի խմբեր («Վովա», «Էնտու» եւն.):

Իսրայէլահայ ոռք երաժիշտներ

Apo & the Apostles եւ Ափօ Սահակեան

Ափօ Սահակեանը փոփ-ոռք երաժիշտ է, ով ծնուել է Երուսաղէմի Հին քաղաքի հայկական թաղամասում: Նա ոռք երաժշտութիւնը մօտեցրել է փոփին՝ համադրելով նաեւ բլուզ եւ էթնիկ տարրերի հետ, աւելի ընկալելի

⁵⁶ Տե՛ս՝ <https://hetq.am/hy/article/78291> :

⁵⁷ Տե՛ս՝ <https://azator.gr/%D5%BE%D5%B8%D5%BE%D5%A1-%D5%AD%D5%B4%D5%A2%D5%AB-%D5%B4%D5%A5%D5%B6%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%BF%D5%A1%D6%80%D5%A8/> :

դարձնելու եւ զանգուածայնացնելու համար: Նա Apo & the Apostles խմբի հիմնադիրն է, ով յայտնի է նաեւ անհատական գործունէութեամբ:

Միատրեյով մասնակիցների բազմակողմանի փորձը՝ խումբը դարձաւ երաժշտական ոճի առաջամարտիկ, որը միատրում է բլուզ, պարային եւ Արեւելեան տարրեր: Բայց իրաքանչիւր նոր աշխատանքով Apo & the Apostlesը ձգտում է նոր ոճեր բերել իրենց հնչողութեանը: Նրանց բեմելային սինգլը՝ Baji Wenekը, ատելի քան մէկ միլիոն դիտում է հաւաքել Youtubeniւմ եւ ընկերային ցանցերի այլ հարթակներում: Buzzfeedում եւ այլ կայքերում նրանք ճանաչուել են որպէս տարածաշրջանի ամենայայտնի նոր խմբերից մէկը, որը յայտնի է իր գիշերային համերգերով: Նրանց առաջին "Back to Sababa" ալբոմը օգտագործում է շեփորներ, Արեւելքի դիթմեր եւ Արեւմուտքի մեղեդիներ, որոնք մարմնավորուած են առաջատար «Fil Zaman» սինգլում: Նրանց վերջին սինգլը՝ «Bandora Blues», ընդգրկուած է «Ya Zalamez» չորրորդ մինի ալբոմում: Universal Music ՄԵՆԱԿ թողարկած սինգլը եւ մինի ալբոմը մեծ ուշադրութիւն են գրաւել տարածաշրջանում խմբի զարգացող եւ բազմազան հնչողութեան շնորհիւ:

Սահակեանն աշխուժօրէն զբաղւում է նաեւ իր անհատական նախագծով, որը նպատակ ունի վերականգնել հայի արժանապատուութիւնը (յատկապէս 2020ի պատերազմի աւարտից յետոյ), վերագտնել ինքնութիւնն ու ուժ գտնել խնդիրների լուծման համար: «Ֆորբս»ի կայքում հրապարակուած ամսագրի մշտական աշխատակից Միքա Հենդլերի հարցազրոյցում, երաժիշտն ասել է.- *«Ես իմ սոլօ նախագծին վերաբերում եմ ոչ թէ գործարարի, այլ հայրենասէրի տեսակէտից: Քանի որ ես մի ժողովրդի զաւակ եմ, որը տեսել է իր բաժին խաւարը, երբեմն ինձ թւում է, որ հայ ժողովրդական երգերի կատարումը շարք աղոյր լոյս է վառում այս շարք մութ թունէլում: Ես իրապէս կարծում եմ, որ հայկական ժողովրդական երգի մէջ կախարդանք կայ: Հենց հիմա մենք՝ հայերս, անդունդն ենք ընկած, բայց ատելի լաւ է այդ*

անդունդում ինչ-որ ժողովրդական երգեր հնչեն, քան ընդհանրապես ոչինչ չհնչի»⁵⁸:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հայաստանից դուրս հայկական ողբը գործում է անկախ եւ ինքնուրոյն, միաժամանակ կապուած լինելով հայկական իրականութեան հետ ընդհանուր յիշողութեամբ եւ պատմական անցեալով:

Այդ անցեալն ազդում է թէ՛ երգացանկի վրայ, թէ՛ երաժշտութեան, որի մէջ կարող են նաեւ յայտնուել ազգագրական ելեւէջներ: Հարցազրոյցների ընթացքում միջազգային լրատուամիջոցների միջոցով բարձրաձայնելով հայոց պատմութեան իրադարձութիւնների մասին՝ երաժիշտները նաեւ կատարում են մասամբ ճանաչողական աշխատանք:

Ի վերջոյ ողբը ոչ միայն երաժշտութեան տեսակ է, այլեւ առաջին հերթին՝ պայքարի գործիք: Յամենայնդէպս իրենք՝ ողբ գործիչներն այդ մասին չեն մոռանում եւ ձգտում են իրենց ստեղծագործական ներուժն օգտագործել պայքարելու համար ինչ-որ բանի դէմ, կամ յանուն ինչ-որ բանի. որպէս կանոն դրանք բաւականին վեհ գաղափարներ են, ինչպէս ազատութիւնը:

PAGES OF ARMENIAN ROCK MUSIC HISTORY PART A.- THE ARMENIANS IN ROCK MUSIC (SUMMARY)

MANE KHARATIAN
art.phil.maneh@gmail.com

In the context of Armenian reality, the origin and manifestations of rock music have not been studied at all in the academic field, while the presence of Armenians in world rock culture and the localization of rock in Armenia are very interesting and significant and are worth studying. This series of articles consists of three separate papers, the first of which is devoted to the Armenian presence in the rock music of different countries.

Diaspora Armenians, using the mass nature of music, highlight issues like historical justice, freedom and other concepts in their lyrics. This gives them the opportunity to raise issues which seem intractable in the political sphere. Alongside the above-mentioned historical and noble ideological issues they touch upon topics of human loneliness, love and brotherhood, etc.